

Az értékítélet dinamikája

Wehner Tibor: Kerámia, textil, üveg

– Válogatott művészeti írások (1985–2010)

■ Wehner Tibor félezer oldalas könyve, az iparművészet adatokban, értékvonulatokban bővelkedő kis-katéja – oknyomozó szellemtörténet – csak azoknak meglepetés, akik nem ismerték, nem ismerik a művészettörténezh elhivatottságát. Elhivatottságát az érték iránt. Komplexitását jelzi, hogy a más műfajokban (festészetben, szobrászatban) megnyilvánuló kutatásai, összegzései (monográfiák, lexikonok) után idejét

érezte az iparművészeti jellegű írásai egybegyűjtésének.

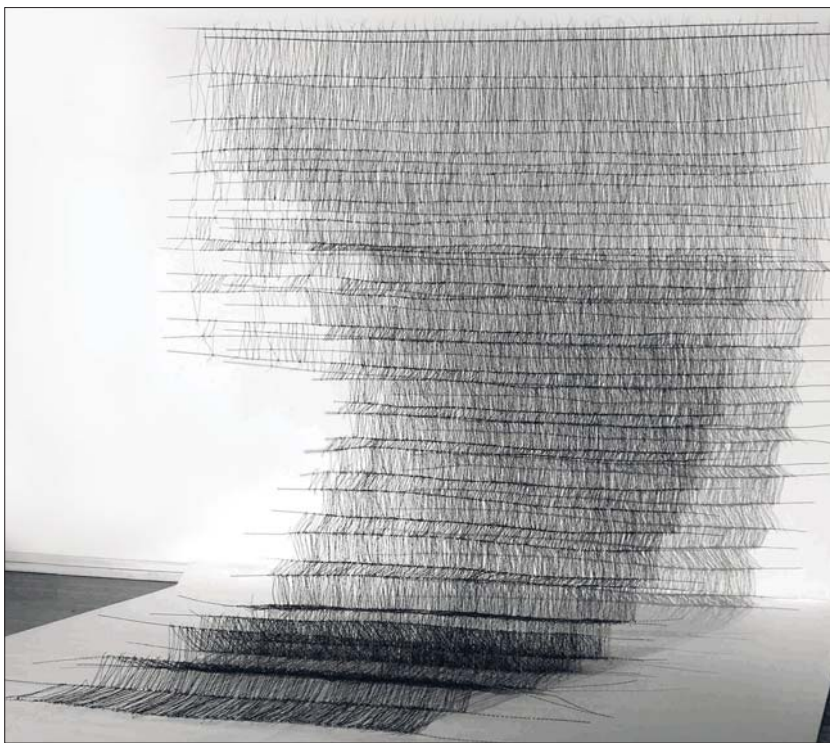
A kötet címe – *Kerámia, textil, üveg* – jól körülhatárolja a könyv tartalmát, de határozottan kopogós stílusával még csak sejtetni sem engedi, hogy a sok műfajú írásokban – tanulmány, esszé, kritika, pályakép, beszélgetés, katalógus-előszó, előadás stb. – minő szellem lakozik. Az ilyesféle tanulmányköteteken elsősorban a szakmaiságot, a lelkiismeretes értékföltáró és értékmegmutató munkát szoktuk számonkérni, holott csöppet sem közömbös, hogy a szerző – aki a képzőművészeti értelmező műfajok mellett (netán előtt) szépíró is, költő is, drámaíró is – milyen stílusban, milyen érzékenységgel és filozófiai (!) háttérrel adja elő mondanóját.

Wehner műfajokon túli stíluseleganciája lenyűgöző. Akár lexikoncímszó jellegű névjegyeit vesszük (Schrammel Imre, Attalai Gábor), akár elméleti jellegű írásait (*A tisztázatlan fogalmak tisztázása*) vagy terjedelmesebb pályaképeit (*Daktiloszkópia* – Csekovszky Árpádról; *Bevezető sorok* – Pázmándi Antalról; *Antik és modern* – Málík Irénről; *Hefter László konkrét/elvont üvegtér világa*), mindben ott a kifejezőerő pontossága, hangulati érzékenysége. Mert érvényt akar szerezni meglátásainak-szavainak, hogyne ügyelne – a fogalmazás kaptatóit invencióval megjárva – értelmezési skálájának tisztaságára. Hitele, a legmélyebb ismereteken túl, ebben van: az érthető (egyes művészettörténetési körökben nem is annyira megszokott) beszédben.

Tanulmánykötete jó pár évtized írásait tartalmazza – a legrégebbi 1984-es keltezésű, a legfrissebb 2015-ben született –, szinte minden műfajbéli megszólalására a tág horizont jellemző. A legnagyobb figyelem, érthetően, a kerámiát (33–218. o.) és a textil (221–421. o.) övezi, de a nálunk a hőskorszak (Róth Miksa) ellenére sem annyira kiteljesedett üvegművészet jele-

T. Doromby Mária: Felfelé / Mária T. Doromby: Upward

[2009] *betonacél, drót, drótszövés / reinforcing steel, wire, wire weaving*
[270x300x240 cm]

Fotó: Tittai Béla

sei is hangot kapnak. A stílusirányzatok, értékvonzatok, kifejezés módok s a többi fókuszba állítása mellett – nem akármilyen szempont – figyelem terelődik

**Thury Levente: „Felszálló agyagember vagy leereszkedő gólem. Most úgy képelem, lehet fordítva is” /
Levente Thury: ‘Ascending clay man or descending golem. Now I think it can be vice versa’**

[1992] mázas kerámia, samottos agyag, textil, kézzel formázott, magas tűzön égetett (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / glazed ceramics, chamotte clay, textile, hand formed, high-fired (Museum of Applied Arts, Budapest) [166x60x22 cm]

**Thury Levente:
„Felszálló agyagember
vagy leereszkedő
gólem. Most úgy
képelem, lehet
fordítva is” (részlet) /
Levente Thury:
‘Ascending clay man
or descending golem.
Now I think it can be
vice versa’ (detail)**

az alkotás közegére, magyarán, a nem egy kényszerhelyzetet szülő régebbi és mai társadalmi valóságra.

A Majoros Hedviggel és Majoros Jánossal folytatott beszélgetésből világosan kitűnt – a főiskola, a kerámia és porcelán szak mesterei volt a téma –, hogy Gádor István szakmán túli anyagi és erkölcsi segítsége miként volt gyógyír a Rákosi-korszak kegyetlenkedéseire. A Debrecenben pórul járt Pázmándi Antal pedig arról mesélt – hihetetlen a történet! –, hogy megépített díszkútjának egyik elemét az éjszaka leple alatt hogyan távolította el a „hivatalosság”.

A művész sosem légüres térben dolgozik: ha nincs inspirációja vagy önmaga kiteljesítése akadályokba ütközik, botlik (drámai helyzetben megszűnik) a pálya. Több írásban is hangot kapnak bizonyos – a korábbi évek gyakorlatával mindenképp szembemenő – mozzanatok. Ma már nincs, vagy kevésbé van mód – az anyagi ellehetetlenülés hozná magával ezt a „furcsaságot”? – az építőművészetben belül az iparművészek foglalkoztatására. Tehát Wehner társadalmi korszake nemegyszer *körkép*, ám ez a fölöttébb keserű hangulatot okozó *rámutatás* sosem lehet akadály a egyének, csoportok, irányzatok értékközpontú bemutatásának.

Ami feltűnő, jóllehet az elemző meg van győződve igazáról, problémalátó képességének dinamikájáról,

az az értelmezést segítő „idegen” – más tollából származó, de idevágó – idézetek gyakorisága. Nemegyszer írók segítik egy-egy pályaszakasz vagy mű minél pontosabb jellemzését: Jókai Anna Polgár Rózsa textiljeinek látomásosságáról beszél: „*Sugallat nélkül nincs biteles művészet, de a saját-rész, az En hozzájárulása nélkül sincsen*”; Orbán Ottót Hajnal Gabriella „*keseslevelés-ágas-virágos bábu-kárpitjai*” inspirálták szürrealis szövegek megírására.

Másszor, ez a döntő, klasszikusok, félklasszikusok (Michel Butor, Hans-Georg Gadamer, Jan Białostocki), illetve a képzőművészeti szakágak (műfajok) tudós magyarázói – művészettörténészek, művészeti írók (Domanovszky György, Katona Imre, Frank János, Forgács Éva, László Emőke, Jankovich Júlia, Gellér Katalin, Laczkó Ibolya, Varga Vera, Pálosi Judit, Kovács Orsolya) – tanulmányaiból-elemzéseiből vett idézetek támasztják alá a különben értékrendszerben biztos kritikusok ítéletét. Némelykor egy hathatós irodalmi párhuzam (Dobrányi Ildikó fű-kárpitjait Babits Mihály *Esti kérdése* világítja meg) vagy képbeli-képzeltbeli rokonság fölfedése (Lévai Nóra textilgrafikáin Gulácsy Lajos álomalakjai) segítik a művész, illetve a mű karakterének megrajzolását.

Egy-egy szöveg elemzésfutamait, bizonyos tendenciákat kiemelve, pontos adatsor kíséri – „*1986-ban 30, 1988-ban 40, 1990-ben 41, 1992-ben 49, 1994-ben 54, 1996-ban 49, 1998-ban 48, 2000-ben 39 művész vett részt*” a szombathelyi textilbiennálékon –, s ha az elemző úgy véli, hogy a művész személyes vallomása közelebb visz életművének-gondolkodásmódjának megértéséhez, bátran hagyatkozik az öndefiníálásra. A nagyváradi keramikus, Jakobovits Márta például így vallott: „*Számomra a kerámia sajátos közvetítő közege a létezésnek, időrétegeket összekötő különös varázslat, mely ötvözni képes régmúlt idők üzenetét napjaink életérzésével.*” Gulyás Judit textiltervező pedig emígy: „*A szőnyeg nem pusztán egy lélektelen tárgy. Egy lélektani átvitel, egy út a képzelet felé.*”

Frank János jellegzetes kijelentésére figyelve – „*Textilben a magyar iskola azt jelenti, hogy mindenki egy-egy külön iskola*” – Wehner Tibor elemzett „hőseiben” mindig megtalálja az egyedi, csak rájuk jellemző alkotómódot. Gecser Lujzától Solti Gizelláig és T. Do-

Lukácsi László: Legyező
/ László Lukácsi: Fan
[2003] *síkiüveg, csiszolt, fémgőzölt, polírozott, rétegelt (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / plate glass, grinded, metal steamed, polished, layered (Museum of Applied Arts, Budapest)*

Fotó: Friedrich Krisztina / Iparművészeti Múzeum, Budapest

romby Máriától, Hajnal Gabriellától Hager Rittától és Katona Szabó Erzsébetig, Polgár Rózsától Rónai Évától és Hauser Beától a külön-külön arcok ekképp válnak izgalmas vonulattá.

Ez a vonulat, a különféle karakterek csatasorba állítása (az érték védelmében) a keramikumművészek esetében sem lebecsülendő. Mindenekelőtt Csekovszky Árpádtól, az iskolateremtő mestertől indul a sor, hogy Kecskeméti Sándor, Kovács Gyula, Thury Levente, Pázmándi Antal – az utóbbi két művész a róluk készült írások számát tekintve Wehner kedvencei –, Fusz György, Geszler Mária, Kungl György, Szávost Katalin, Szemereki Teréz részvételével karaktereikben különböző, ám műveiket tekintve *értékazonosságú* folyamattá nőjön.

Az üvegművészet képviselői, a szobrászok, a plasztikát a festéssel ötvözők ugyancsak megbecsültettek a wehneri univerzumban. Bohus Zoltán, Hefter László, Lugossy Mária, Bráda Tibor, Budahelyi Tibor és Lukács László viszik a prímet – ők mindnyájan önálló kritikával vannak jelen –, ám a csoportos kiállításokról (Magyar Üvegművészeti Társaság) írott elemzések szintén eme műfaj fejlődésének hírnökei.

A *Kerámia, textil, üveg* című kötetben csaknem hetvenöt művész kapott önálló pályaképet, névjegyet vagy kiállításkritikát. Bőséges adatolással, az unikumokra is kitekintő invenciózus jellemzéssel. A tanulmányíró kortörténeti rajzában (izgalmas bevezető) szívesen hivatkozik az adott időszakot *művészetükkel* jellemző személyiségekre. A *Szabad textil, szabad plasztikában* például olyan nevek jellemzik a múlt század hetvenes éveit, mint Örkény István és Csurka István (színház), Illyés Gyula, Pilinszky János, Juhász Ferenc, Nagy László (irodalom), Fábri Zoltán, Makk Károly, Jancsó Miklós (film), Kocsis Zoltán, Ránki Dezső (zene), és a képzőművészet megannyi jelese, Korniss Dezsőtől és Bálint Endrétől Deim Pálig, Vilt Tibortól és Ország Lilitől Nádler Istvánig.

Evvél az értékjelölő, hangulatteremtő gesztussal szemben, nem kis meglepetésre, ott a szépíró képzőművészeti álarc mögé búvó kavalkádja – a Thury-kerámiához írott szöveg (*A dolgok állása*) nem más, mint öniróniával átítatott filozofikus mese –, és nem kevésbé ott a *Horror vacui* mint elméleti (versszerű) folyam-

áradat. A különféle lapokban, folyóiratokban (*Dolgozók Lapja, Magyar Iparművészet, Art Limes, Bárka, Új Forrás, Atelier, Élet és Irodalom, Művészet, Budapest*) hajdan megjelent cikkek, tanulmányok, kritikák itt egységes – kis- és nagydomborzattal is hivalkodó – képzőművészeti terepummá állnak össze. Anélkül, hogy kizárnák az avantgárd megjelenési formákat, egyfajta hagyománytiszteletet a motorjuk (erről a gödöllői tegnapi és mai textiliskola eredményeit számba vevő kötetzáró ciklus tanulmányai-kritikái regélnek).

A kötet használhatóságát nagymértékben segítik a kis művészéletrajzok, valamint a több száz nevet tartalmazó névmutató.

SZAKOLCZAY LAJOS
irodalomtörténész, műkritikus

(Napkút Kiadó, Budapest, 2016, 544 p.)

